

RUDOLFÍNSKÁ AKADEMIE

**NÁBYTEK Z OBDOBÍ HISTORIZUJÍCÍCH SLOHŮ
2. POLOVINY 19. STOLETÍ
NEOBAROKNÍHO A NEOROKOKOVÉHO
PROVEDENÍ V PODUNAJSKÉ MONARCHII**

Závěrečná práce

Praha 2011

Autor: Ing. Jan Dalecký

OBSAH

ÚVOD	2
Část I	3
STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA 2. POLOVINY 19. STOLETÍ A ŽIVOTA SPOLEČNOSTI TOHOTO OBDOBÍ V TEHDEJŠÍM RAKOUSKU, RESP. RAKOUSKU - UHERSKU	3
Část II	7
VÝROBA NÁBYTKU	7
Část III	10
POUŽÍVANÉ MATERIÁLY, CHARAKTERISTICKÉ PRVKY, ZNAKY, ZDOBENÍ A KOVÁNÍ NA NÁBYTKU A DOPLŇCÍCH	10
3.1 Používané materiály	10
3.2 Charakteristické prvky, znaky a zdobení na nábytku a doplňcích	11
3.2.1 Rokaje a voluty	11
3.2.2 Nohy sedacího a úložného nábytku	13
3.2.3 Okrasné detaily a prvky na rovných plochách nábytku	15
3.2.4 Okrasné detaily a prvky na hranách a rozích nábytku	17
3.2.5 Nábytková kování a štítky	19
Část IV	20
DRUHY A UKÁZKY POUŽÍVANÉHO NÁBYTKU A BYTOVÝCH DOPLŇKŮ	20
4.1 Úložný nábytek	20
4.1.1 Sekretáře a příborníky	20
4.1.2 Skříně	22
4.1.3 Skleník	23
4.2 Sedací nábytek	24
4.2.1 Židle	24
4.2.2 Pohovky a divany	25
4.3 Stoly	26
4.4 Noční stolky	27
4.5 Postele	27
4.6 Hodiny	28
Část V	31
BYTOVÉ KOMPLETY A NÁBYTKOVÉ SOUPRAVY	31
Část VI	32
NÁKUP A CENOVÁ HLADINA PRODÁVANÉHO NEOBAROKNÍHO A NEOROKOKOVÉHO NÁBYTKU Z OBDOBÍ HISTORISMU	32
Část VII	34
PÉČE O STAROŽITNÝ NÁBYTEK, JEHO UMÍSTĚNÍ, ÚDRŽBA, A ČIŠTĚNÍ	34
7.1 Umístění starožitného nábytku z hlediska jeho ochrany před poškozením od vnějších vlivů	34
7.2 Údržba a ošetřování	34
7.2.1 Údržba a ošetřování dřevěných částí nábytku	34
7.2.2 Čištění a konzervace mramoru	37
7.2.3 Čištění a odmašťování kovových ozdob a prvků	37
7.2.4 Ošetřování a údržba kožených a textilních částí nábytku	38
Část VIII	39
ZÁVĚR	39
Část IX	39
DOSTUPNÉ PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA	39
Část X	40
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	40

ÚVOD

Tato práce je zaměřena na nábytek a bytové doplňky vyrobené v neobarokním a neorokokovém provedení v období historizujících slohů, resp. historismu, používané v šlechtických sídlech, domácnostech rozvíjející se buržoazie a bohatších měšťanu ve druhé polovině 19. století, v podunajské monarchii. V této době nastupujících bouřlivých společenských změn, revolucí ale i vědecko - technického pokroku byl u vlády císař František Josef I. a i české země patřily do svazku habsburských států podunajské monarchie, tedy do Rakouska a od doby uzákoněného dualismu v roce 1867 do Rakousko - Uherska. V období 2. poloviny 19. století a to hlavně na jeho konci se tento druh nábytku současně vyráběl a používal i vedle nábytku neorenezančního a krátce i secesního. Historismus znamenal úmyslné navazování na starší slohy nebo tvarové čerpání z těchto slohů. Do dnešní doby se nám zachovalo poměrně velké množství nábytku z tohoto období a tak i dnes je možné jej poměrně často spatřit u sběratelů, v muzeích a na zámcích, ale také v prodejních a internetových aukcích a to hlavně ve střední Evropě, místě svého původu. Nábytek vyráběný v neobarokním a neorokokovém stylu měl hlavně u bohatých měšťanů, podnikatelů ale i tzv. novošlechticů a dobře kvalifikovaných a placených zaměstnanců nabudit pocit pohodlí, blahobytu a částečně návratu ke starým romantickým časům, které byly až doposud nalézány pouze v přepychových zámeckých prostorách a bohatých šlechtických sídlech. Podobně jako v období vzniku tohoto stylu je i dnes neobarokní a neorokokový nábytek oblíben pro svoje charakteristické vzezření, elegantnost a krásu. Má však i své stinné stránky. Ne vždy je tento nábytek praktický a pohodlný. Vlivem své křehkosti i vysoké zdobnosti bývá bohužel často i náchylný k poškození. O to více však splňuje požadavek reprezentativnosti svých majitelů, což bylo v minulosti bráno jako jedno z jeho nejdůležitějších poslání. Protože dosti velká část ozdobných prvků na tomto typu nábytku hlavně z počátečního období je vyřezávána ručně, stává se každý kus vlastně jakýmsi originálem. Má zvláštní kouzlo. Do domovů svých majitelů přináší i dnes vzpomínku na staré zašlé časy jeho slávy a romantiku. Je z něj cítit projev hravosti a komplikovanosti, která však přináší pocit radosti a určitého obdivu nad jeho rozmanitostí.

Část I

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA 2. POLOVINY 19. STOLETÍ A ŽIVOTA SPOLEČNOSTI TOHOTO OBDOBÍ V TEHDEJŠÍM RAKOUSKU, RESP. RAKOUSKU - UHERSKU

Revoluční rok 1848 znamenal v zemích tehdejší Evropy zásadní změnu. Po celé Evropě propukly bouře. Od Paříže po Vídeň se bouřily velké skupiny obyvatelstva a žádaly větší míru politických svobod. V mnoha státech docházelo k oslabení moci panovníků a ochromení moci rodové aristokracie. Čím více docházelo v Evropě k liberalizaci, tím více evropských vladařů bylo nuceno hrát roli konstitučních panovníků. To co platilo pro okolní Evropu však mělo v podunajské monarchii naprosto opačné důsledky. Habsburský dvůr, který obklopoval konzervativního panovníka byl o to více uzavřenější a sebevědomější. 2.prosince 1848 nastoupil na trůn František Josef I.. Tato změna nastala v důsledku intrik konzervativních skupin na habsburském dvoře a ambiciózní a energetické matky Františka Josefa, arcivévodkyně Žofie. Rakousko dostalo nového panovníka, jehož hlavním cílem bylo posílení vlastních pozic a likvidace parlamentarismu, což se později také skutečně stalo. František Josef rozpustil říšský sněm, který měl tehdy sídlo v Kroměříži a přesunul jej do Vídně. Odvolal většinu ústupků, které on a jeho strýc Ferdinand I. pod nátlakem revoluce učinili a nastolil nový režim označovaný jako neoabsolutismus. Obavy ze šíření demokratických a revolučních tendencí, šířících se v této době Evropou, způsobily semknutí rodové aristokracie, která viděla v císaři hlavního zastávce svých privilegií a práv. Nástup nového konzervativního systému tudíž mimořádně posílil postavení této elitářské společnosti.

I když habsburská monarchie prošla ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století bouřlivým vývojem, císař a jeho dvůr se měnili jen velmi sporadicky. Bouřlivé společenské změny se na habsburském dvoře téměř neprojevovaly a tak pro jeho chod a organizaci platila ke konci 19. století a na počátku 20. století podobná pravidla jako v polovině 18.století.

Vedle rodové aristokracie s bezchybným původem, která společně s císařem určovala chod monarchie nastupuje v tomto období i tzv. „nová šlechta“. Tito „novošlechtici“ získávali na chod monarchie stále větší vliv, ale obsadili pouze velmi málo prestižních hodností a i nadále jim ve společnosti zůstalo vyhrazeno nepříliš významné postavení. Jednalo se o osoby, které nově získali šlechtický titul na základě dlouhodobých zásluh o monarchii nebo na základě nějakého zvláště mimořádného činu. A tak se mezi nobilitované

dostali mimořádné osobnosti nejrůznějších povolání i národností. Stal se jím například malíř V. Brožík, konstrukter a zakladatel strojírenských závodů v Plzni E. Škoda, politik F.L.Rieger, architekt J. Zítka a mnozí jiní. Císař František Josef I. však přísně trval na tradicích a nepřekročitelnosti společenských bariér. Byl hlavním zastáncem konzervativních principů a zásad. Za své dvorské spolupracovníky si vybíral hodnostáře, kteří většinou odmítali změny, kterými monarchie v druhé polovině 19. století procházela a pro které byla panovníkova moc nezpochybnitelným základem moci státní. Tito lidé měli na císaře ohromný vliv a dokonale byli schopni jej izolovat od okolní společnosti a dění. Jak je výše uvedeno, šlechta v poddunajské monarchii netvořila jednotnou skupinu. Byla vnitřně přísně hierarchizovaná. Lišila se nejen v nabytých titulech, ale hlavně ve svém původu. Císař František Josef I. se na habsburském trůnu udržel dlouhých 68 let. Po vypuknutí 1. světové války a následné smrti císaře Františka Josefa I. nedokázal už ani nový nastupující císař Karel I. včas provést personální a společenské změny, vzhledem ke krátkosti jeho vlády a složité mezinárodněpolitické situaci. Na konci války došlo k rozpadu Rakouska – Uherska a vzniku nových států..

Rakouské císařství během své 114 let trvající existence prošlo bouřlivými změnami. Šlechta postupně ztrácela většinu svých privilegií a byla vytlačována z mocenských pozic. Začala se otevírat cesta k vládnutí nastupující buržoazii, která se pomalu ale jistě stala hybatelem dějin a společenských změn. Kromě relativně málo početné, avšak hospodářsky silné a mocné vrstvy šlechty, nastupující buržoazie a měšťanstva se poměrně silně rozrůstala i nová třída zaměstnanců. I tato skupina lidí však byla na společenském žebříčku rozdělena. První daleko početnější vrstva zaměstnanců směřovala na společenském žebříčku směrem dolů, chudla a stala se z ní faktická pracovní a výrobní síla. Druhá a menší část zaměstnanců zamířila do vyšších pater společnosti. Těmto lidem byly svěřovány správy podniků, vedoucí a řídicí místa, protože jejich majitelé neměli často potřebnou kvalifikaci a rozrůstající se podniky si žádaly stále větší počty odborníků. Tito zaměstnanci zastupující své chlebodárce-podnikatele v jejich podnicích, hájili jejich zájmy. Skutečností však je, že toužili žít podobně jako jejich zaměstnavatelé. Měli snahu bydlet na svou dobu reprezentativně a svým způsobem se chtěli v mnoha ohledech přiblížit bohatým vrstvám nejen buržoazie a měšťanstva, ale i šlechty. Jedna z možností, která se nabízela, byl pokus srovnat se v měřítku bytové kultury a bydlení. Jako minimum, z jejich pohledu únosné pro reprezentaci vyššího společenského postavení v oblasti bytové kultury, považovali čtyři pokoje, což byl přijímací salón, jídelna, panský pokoj a ložnice. Složení jednotlivých kusů nábytku a předmětů denní potřeby pro

vyjmenované obytné místnosti nebylo ani nyní upraveno pro nové podmínky menšího bytu, ale zůstalo podobné ve čtyřpokojovém bytu jako v bytě s mnohem větším počtem místností. Nemalý vliv na období historismu měla buržoazie a také většina měšťanstva, která rovněž nacházela potvrzení svého postavení v symbolech minulosti, kdy chtěla napodobovat feudální společnost a šlechtu, kterou již tyto skupiny nekritizovaly. Vrstva měšťanstva měla obrovskou snahu stavět se do čela tehdejší společnosti a svou pílí si zajišťovat čím dál větší bohatství. Domovy těchto nových horních společenských vrstev se stále více a více stávaly měřítkem společenského postavení a určitým prostředkem vlastní reprezentace. Byt se stal výrazem pýchy a ukázkou toho co si jeho majitel může dovolit. Stal se i výrazem touhy bydlet nákladněji a velkolepěji než jiní. Zbohatlí měšťané i podnikatelské špičky té doby měly utkvělou potřebu vybavovat svoje prostředí čím dál tím více okázaleji a reprezentativněji. Měšťanská obydli se stala jakousi kopií sídel feudálů. Vliv historismu byl tak silný, že poznamenal celé půlstoletí. Navzdory působícím silným vlivům nedošlo v polovině 19. století k vytvoření vlastního a rozpoznatelného stylu a namísto toho nastala doba ovládaná oživením slohů, které byly modní dříve. Toto období nepůvodní tvorby, kdy dochází k vybírání prvků a motivů z dřívějších slohů a jejich sestavování v nové celky se nazývá obdobím e l e k t i c i s m u . V duchu elekticismu tak pracovala většina architektů, návrhářů i řemeslníků celou druhou polovinu 19. století.

Vlastní nástup napodobování historických slohů začíná od 40. let 19. století, kdy byl empír jako sloh využíván hlavně pro úřední a obytné budovy, sloh románský a gotický pro kostely a sloh renezanční pro zámky, radnice a školy. Právě na konci období dozrávajícího empiru dochází k situaci, kdy se historické styly začínají opakovat a napodobovat. Žádný nový styl tu nebyl, převládal názor že s ničím novým zřejmě nelze přijít a proto z prvků historických slohů, které časovou posloupností proběhly v Evropě, došlo k jakémusi repetitoriu všeho, co tu již dříve bylo a co už bylo úspěšně odzkoušeno.

Období 50. a 60. let 19. století je obdobím takzvaného „druhého rokoka“, které vzniklo původně ve Francii. Druhé rokoko není pokračováním novobaroku, ale naopak je daleko časnější a vzešlé z jiných předpokladů nežli pozdější novobarok. Druhé rokoko vystřídalo v měšťanské kultuře starší biedermaier a jen ojediněle se uplatnilo i v architektuře. V období nástupu 2. rokoka dochází k pokusům o nové využití nejen rokokových, ale i barokních prvků. Navrat k rokoku byl návrat ke zvlněným křivkám a dynamickým formám, které vévodily nábytkovým předmětům podobně jako v době rokoka 18. století. Například v oblasti architektury došlo k tomuto využití hlavně u interiérů. V interierech se objevují

zároveň se štukem barevné nebo zlacené ornamenty z plasticky tlačeného papíru i sádrového reliéfu, uzpůsobené stěnám a stropům místností.

U exteriérů a na fasádách budov se změny projevují na ornamentech, kdy se například na fasádách, vyřezávaných vratech a na vchodových dveřích hojně objevují kartuše a nesouměrné ornamenty připomínající rokoko. Okna jsou typická tím, že mají horní rohy čtvrtkruhově zaoblené.

V užitém umění se tento nový směr vrací k nábytku hnědé barvy i k přirozené barvě dřeva, na zámcích a v palácích k nábytku bílému zlacenému. Nábytek má zprohýbané tvary, má krásně bohaté a rozmanité řezby a čalounění. Podobně jako u nábytku dochází i ke změně u dalších bytových doplňků, jako např. rámu obrazů a zrcadel, lustrů, svítidel, hodin a jiných věcí. Druhé rokoko dalo život i rámovým zlatým hodinám, které svou zářivou reliéfně zdobenou plochou velmi výrazně připomínaly rokokovou dobu. Rovněž tak na keramice, porcelánu, skle a jiných drobnějších věcech a doplňcích tehdejších interiérů šlechtických a měšťanských obydlí se projevují charakteristické a nezměnitelné prvky tohoto období.

Ke druhému rokoku, neoromantismu a neogotice se ke konci 19. století přidává také „neorenesance“, která se ve svých rozměrech a velmi často i ve svých přebujelých a honosných formách stala slohem velkolepých panských pokojů, jídelen, a ložnic. Nábytek byl mořený do hnědých až černavých barevných tónů a navozoval vznešenost bytových i veřejných prostor. Rovněž i u tohoto neorenezančního pseudohistorického stylu bylo spousta ornamentů, které společně s členitostí ploch, záclonami, závěsy, draperiemi a dalšími prvky navozovaly romantizující prostředí a zdůraznění důstojnosti a reprezentativnosti obytných prostor.

Zhruba v období konání „Všeobecné zemské výstavy“ zvané též „Jubilejní“ v Praze v r. 1891, která byla vrcholnou přehlídkou a expozicí průmyslu rakousko-uherské monarchie a obrovským společenským a obchodním úspěchem, nastupuje další fáze historismu. Je to takzvané „druhé baroko“ /též „neobaroko“ nebo „pseudobaroko“, které nastoupilo jako samostatný styl a vyvíjelo se po určitý čas paralelně s neorenezancí. Důvodem návratu k tomuto pojetí bylo jednak to, že na konci minulého století byl již dostatečně velký odstup od „pravého baroka“ a baroko se stalo opět módou a potom že jeho ideál byl tak silný a trvalý, že se jej domácí šlechta prakticky po celé 19. století nevzdávala a nostalgicky vzpomínala jeho prostřednictvím na svou minulost. Toto období je také charakteristické bouřlivou stavební činností, kdy vyrůstají nové budovy, staré se přestavují a dodává se jim barokního ladění.

Konec 19. století převzal nejen stavitelský odkaz barokního slohu, ale i spoustu podnětů pro umělecká řemesla té doby. V oblasti nábytkové tvorby barokizující tendence poznamenaly i interiéry, kde se řemeslníci nechali vést starými barokními i rokokovými vzorníky. Barokní nábytek se už nevyráběl pouze pro šlechtu, ale i pro zámožné měšťanské a podnikatelské vrstvy. Velmi rozšířené byly i tereziánské lustry, které stále více zaplňovali interiéry bohatých vrstev.

G. Himmelheber ve své knize „ Deutsche möbelvorlagen 1800 – 1900“, z nakladatelství Verlag C.H.Beck, Múnchen 1988, připisuje tomuto časovému období i nástup tzv. „ třetího rokoka“. Konec tohoto období předznamenal nástup secese.

Část II

VÝROBA NÁBYTKU

V polovině 19. století převládl i u návrhářů nábytku pocit, že slohový vývoj je již ukončen a nové tvarové soustavy snad ani u nábytku vytvořit nelze. Z minulosti zde ovšem bylo spousta inspirace i co se nábytkové tvorby týče, která sváděla k napodobování toho co už tu bylo, ať to už byla celková stavba a konstrukce nábytku, ornamenty, okrasné a dekorativní prvky apod. Vznikl historismus - neoromantismus, neogotika, neorenesance, druhé baroko. Často docházelo i k tomu, že se míchaly všechny tyto styly dohromady, hlavně ke konci 19. století. Obdiv k minulosti přivodil jakousi retrospektivu. Nebyl nalezen nový slohový výraz a tvorba nábytku vycházela předcházejících slohů. V technologii výroby však bylo dosaženo velmi vysoké řemeslné a technické úrovně a preciznosti, která si i dnes zaslouží náš obdiv a úctu. I když řemeslo v 19. století mělo stále kvalitní kořeny, ozdobné prvky a dekorace nábytku, které v minulosti řemeslníci velmi pečlivě vyráběli ručně, byly stále více nahrazovány typovými, sériově vyráběnými ozdobami. Historizující prvky se objevovaly na všemožných detailech. V roce 1859 byly zrušeny cechy, které měli za úkol ochraňovat řemeslníky proti konkurenci a měli právo vystupovat proti každému, kdo mimo cech vyráběl. Byla tím odstraněna brzda prudce se rozvíjejícímu podnikání. Nastal proces zprůmyslnění výroby a začal se pomalu uplatňovat strojově vyráběný nábytek. Na pařížské výstavě v roce 1855 byla předvedena pásová pila, která umožňovala strojně vyřezávat i zakřivené části nábytku, rozbujelé a složité tvary a větší plochy dýhových listů. Od této doby bylo v nábytkářství možné využívat struktury dýh a skládat je symetricky do různých zajímavých a

působivých seskupení například na plochách skříňového nábytku a na stolních deskách. Při výrobě nábytku se stále častěji objevovala dýha i o tloušťce 1 až 2 mm, což byl velký pokrok. Strojově řezané dýhy byly mnohem tenčí než ručně řezané. Proces řezání začal být částečně „automatizován“ a tudíž zrychlován a tím se řada řemeslníků ocitla v pozici pouhých úpravců. Díky snižování a zvyšování produktivity práce si mohla i střední vrstva zakoupit nábytek, který byl v minulosti neúměrně drahý, ale zároveň s tímto procesem utrpěla kvalita výsledné práce. Kvalita nepostupovala dopředu současně s kvantitou. S výjimkou nejkvalifikovanějších řemeslníků byl patrný úpadek umělecké zručnosti a ruční práce. V manufakturách a v prvních nábytkářských továrnách se začaly používat vrtačky, frézky i soustruhy, které společně s pásovou pilou umožňovaly, aby nosné části a ozdobné prvky úložného, sedacího a lehacího nábytku mohly být bohatě řezané a vypracované ve stále větších objemech. Novými technologiemi výroby jako bylo dýhování, soustružení, strojní dřevořezba apod. bylo docíleno toho, že nábytek dosahoval jiného stupně kvality. Od počátku 19. století nezadržitelně pokračovala mechanizace manufakturní výroby. Řemeslná ruční výroba byla pomalu upozadována. Lidskou sílu a sílu vodních kol postupně nahradily parní stroje. Výroba se zrychlovala a vyrábělo se stále více pseudohistorického nábytku. Čela a boky skříňového nábytku často přejímaly dekorativní a ozdobné prvky z fasád pseudohistorických staveb. Převládl názor, že krása a vznešenost společně s estetickou hodnotou interieru a hodnotou nábytkových předmětů je totožná s množstvím ozdobných prvků a detailů na nábytku.

Mezi významné architekty období historismu v německy mluvících zemích patřil vídeňský návrhář a výrobce Carl Leister, dále Heinrich von Ferstel, Teofil Hansen, v Německu Gottfried Semper, Franz Xaver Fortner, Wilhelm Kimbel a Anton Pössenbacher. Nábytek v nebarokním a nerokokovém provedení, jakožto i nábytek v jiných stylech byl v tehdejší habsburské monarchii vyráběn hlavně ve Vídni a blízkém Brně, ale také v Praze a jiných městech. V těchto místech se nacházelo více řemeslnických dílen a továren, které se zabývaly výrobou tohoto nábytkového stylu. Za všechny jmenujme alespoň několik výrobců tohoto nábytku:

- Möbel-Fabrik Anton Pospischil, Wien V, Wiednerhauptstrasse 133
- Kunst-Möbel –Tischelrei Carl Veit, Landskron
- Möbel und Dekorationsarbeiten, K.k. Landesbefugte Fabrik, Heinrich Röhrs, Prag, Bergstein 12
- Firma Carl Leistler, Wien

Umělecký stylový vývoj v období historismu v Čechách byl logicky úzce spjat s vývojem v Rakousku a později v Rakousku-Uhersku. Byl ale rovněž poznamenán hledáním české národní identity ve vědě a umění a obrozeneckým úsilím Čechů. Z významných architektů z českého prostředí, u nichž se projevovali novobarokní a novorokokové inspirace vyvolané zájmem o české umění 17. a 18. století, byli například architekti Bedřich Ohmann, Oswald Polívka, Antonín Balšánek, Jan Kastner a Jiří Stibral. Z českých řemeslníků, kteří vyráběli nebarokní a neorokový nábytek a v tomto duchu realizovali i celé interiéry je možné jmenovat např. pražské truhláře Jana Navrátila, J. Skramlíka a Františka K. Schalka.

Část III

POUŽÍVANÉ MATERIÁLY, CHARAKTERISTICKÉ PRVKY, ZNAKY, ZDOBENÍ A KOVÁNÍ NA NÁBYTKU A DOPLŇCÍCH

3.1 Používané materiály

K výrobě nábytku se v celé jeho historii a také v období „h i s t o r i s m u“ používala celá řada dřev. U nábytku z tohoto období se dřevo využívalo hlavně v podobě řeziva a dýh. Níže je uvedeno několik nepoužívanějších druhů dřev. V období historických slohů 2. poloviny 19. století bylo při výrobě nábytku a to jak neobarokního, tak i neogotického a neorenezančního, převládající zejména ořechové dřevo a mahagon, často také dub a eben. Z místních dřevin byly rovněž oblíbené třešeň, hruška, javor, jasan, akát a tis.

Exotické druhy dřev byly dováženy západními námořními mocnostmi z jejich kolonií. Druhy používaného dřeva na výrobu nábytku a jejich hrubé charakteristiky:

1. Ořech - je krémově hnědé dřevo s výrazným hnědým až hnědočerným jádrem a letokruhy. Světle hnědé ořechové dřevo může mít někdy velmi tmavé žilkování. Je ceněno pro svou krásnou kresbu. Je vhodné k dřevořezbě. Využívalo se k výrobě čelních desek u nábytku, na police ale i kusů z masivu. Později však bylo používáno hlavně pro výrobu dýh. Velmi se hodí pro vykládání dřevěných vzorů a mozaik. Ve 40. letech 19. století nastal nedostatek tohoto dřeva v Evropě v důsledku silných mrazů v roce 1709. V té době jej stále více nahrazoval mahagon. Ořech však zůstal oblíbeným materiálem řemeslníků i v budoucnu.
2. Dub – mívá barvu od béžové do světle hnědé s tmavohnědým zrnitým jádrem. Toto dřevo je velmi tvrdé. Má otevřené póry. Použití je hlavně pro skříně a police.
3. Mahagon – byl jako materiál pro výrobu nábytku velmi populární od začátku osmnáctého století i po celé století devatenácté. Vyráběly se z něj prakticky všechny druhy nábytku. Nejlepší kvalita tohoto dřeva pocházela z Karibiku a to převážně z Kuby a Hondurasu. Dřevo má hustou strukturu se souměrnými viditelnými léty a jeho jádro nemá takovou výraznost jako má například ořechové dřevo. Jeho barva je rudá až tmavohnědá.
4. Jilm – barva tohoto dřeva je velmi světlá a má béžový odstín. Je to dřevo, které se velmi špatně štípe a proto se používalo na namáhané části nábytku, například na sedátka židlí.

5. Javor – má téměř bílou barvu. Jeho dřevo bylo určeno hlavně jako dekorativní dřevo na dýhy. Je charakteristické četnými dřevnými paprsky a skvrnami.
6. Borovice – v minulosti bývalo toto dřevo nejčastěji podýhováno nebo mořeno. Dýha se na něj lepí velmi dobře a proto je společně s dubovým dřevem používáno hlavně pro skříňový nábytek. Má žlutavou barvu se světle běžovými a někdy i výraznými léty.
7. Saténové dřevo (citroník) – bylo používáno na dýhy pro skříňový nábytek od konce 18. až do začátku 20. století. Má světle žlutou barvu a může být i vzorováno. Pro svou poměrně vysokou cenu bylo imitováno levnějšími mořenými a lazurovanými druhy dřev.

3.2 Charakteristické prvky, znaky a zdobení na nábytku a doplňcích

3.2.1 Rokaje a voluty

Rokaje a voluty jsou typické a nečastější ozdoby na neobarokním i neorokokovém nábytku i v období historismu 2. poloviny 19. století, umístěné prakticky na všech druzích tohoto nábytku. Krásné jsou hlavně vyřezávané mušlové motivy-rokaje i spirály-voluty umístěné na nejvyšších místech nábytku, t.j. hlavice např. na sekretářích, knihovnách, šatních skříních, ale i sedacím nábytku a postelích. Byly vyráběny v rozličných tvarech a provedeních, kde jejich předlohou bylo „pravé“ rokoko.

3.2.2 Nohy sedacího a úložného nábytku

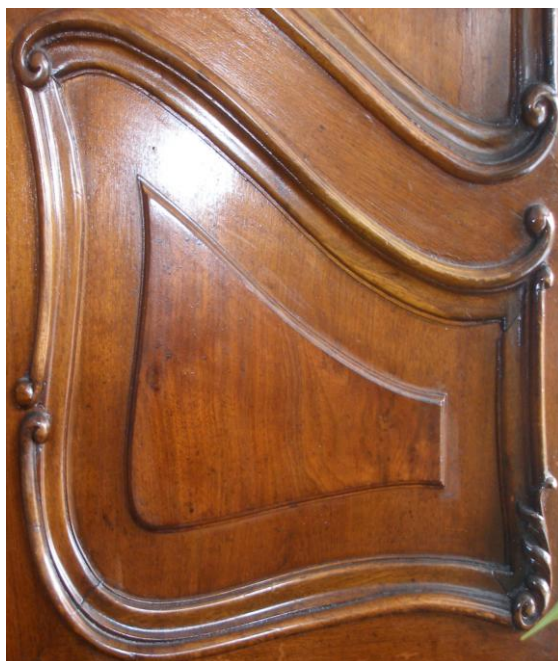
Zakončení nohou sedacího i úložného nábytku bylo většinou provedeno opět ve stylu rokoka, tzn. na konci byla závitnice-voluta, takzvaná „kozí nožka“. Později byla hlavně u těžkého a masivního nábytku jako byly sekretáře, knihovny, skříně a divany apod. používány nohy čoučkovitého tvaru, vyráběné dřevosoustružením. I na tomto nábytkovém prvku byla projevována velká dávka nápaditosti a zároveň řemeslné zručnosti.

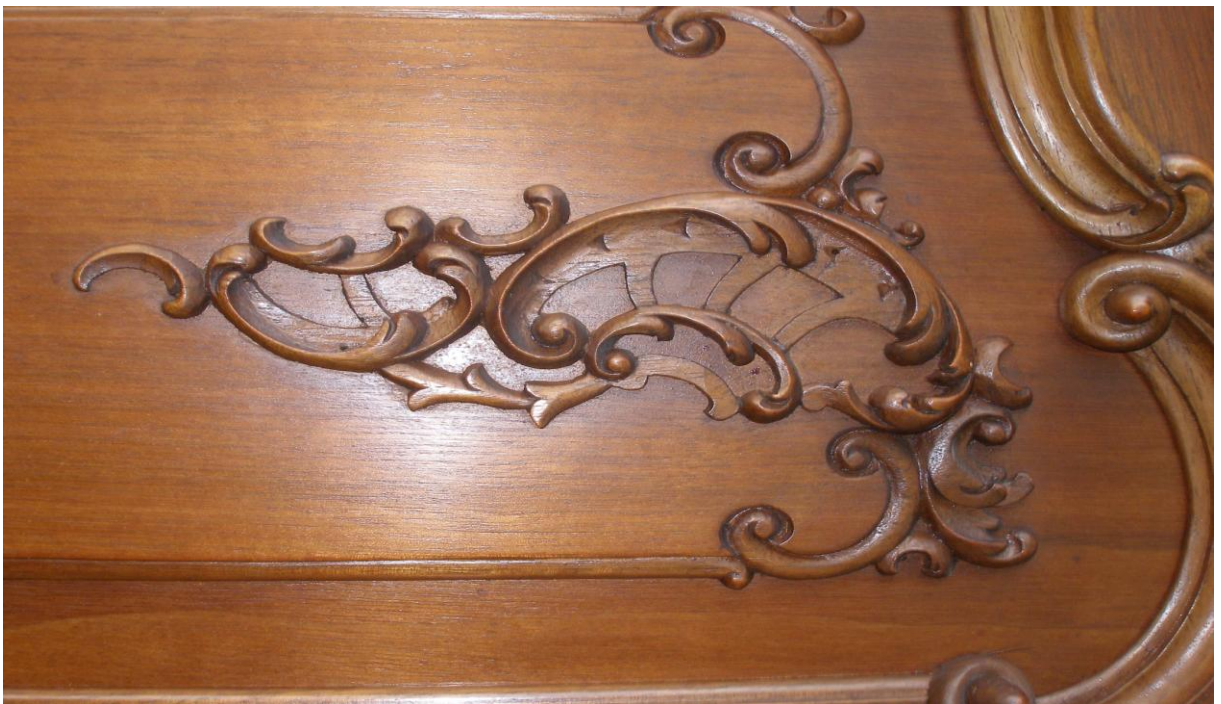

3.2.3 Okrasné detaily a prvky na rovných plochách nábytku

Na rovných plochách bývá výrazné zdobení ve formě zvlněných křivek a záhybů ukončených volutou – spirálovitým závitem. Samozřejmostí jsou opět mušlové motivy - rokaje. Často je vidět mřížka s růžicemi na křížení mřížek i mřížka s obvyčejnými body, jako prvek rokoka. Někdy se objevují i dekorativně stylizované listy bodláku - akant. Řezba je bohatá, působí živě a dynamicky. Někdy bývá zdobení zvýrazněno linkou se zlatým odstínem.

3.2.4 Okrasné detaily a prvky na hranách a rozích nábytku

3.2.5 Nábytková kování a štítky

I v oblasti nábytkových kování a štítků existovala variabilita a nápaditost často však vycházející ze vzorů z minulosti. Kování jsou většinou masivní - mosazná, pozlacená.

Část IV
DRUHY A UKÁZKY POUŽÍVANÉHO NÁBYTKU A BYTOVÝCH
DOPLŇKŮ

4.1 Úložný nábytek

4.1.1 Sekretáře a příborníky

Sekretáře, příborníky nebo také „kredence“ patřili k dominantním kusům interiéru. Existuje poměrně mnoho druhů tohoto nábytku ve velké škále rozměrů a s velmi krásně zdobenými barokními i rokokovými motivy. Někdy se na nich objevují i strojově vyráběné části, např. soustružené nosné sloupky nebo čokovité nohy. Odkládací deska bývá zhotovena z mramoru, nejčastěji šedého nebo hnědého. Je zajímavé sledovat, jak byly tyto příborníky na samém konci konci 19. a počátku 20. století, při zachování téže základní koncepce, vyráběny nejen ve stylu neobarokním, ale i ve stylu neorenesančním a secesním. Rozměry těchto kusů byly koncipovány pro tehdejší velikosti a výšky obytných místností, které byly často větší a hlavně vyšší než je standardizovaná výška místností v dnešních bytech, tedy cca 260 cm. Proto je někdy obtížné pro současné milovníky tohoto stylu, umístit takový nábytek do svého obydli prostě jen proto, že se tam často, hlavně na výšku, nevejde.

4.1.2 Skříně

Skříně byly velmi často součástí ložnicových kompletů a byly vyráběny jako párové. Opět se jich vyrábělo velké množství rozmanitých tvarů s krásnou ornamentální výzdobou. Tvarově jsou si podobné. Někdy byly kombinovány i se sklem a zrcadlem. Například půlené skříně, kdy jedno křídlo skříně bylo dřevěné a na druhém bylo připevněno tvarově přizpůsobené zrcadlo. Podobně jako u příborníků, skleníků a jiných druhů nábytku je vrch skříní charakteristický zvlněnou římsou, na vrchu většinou zdobenou výraznými rokokovými motivy – mohutnou rokají a dole typickou mřížkou nebo vyřezávanou ornamentální ozdobou. Sloužily většinou k uložení ložního prádla a ošacení.

4.1.3 Skleník

4.2 Sedací nábytek

4.2.1 Židle

Různorodost byla také v oblasti sedacího nábytku. Židle byly zpočátku se zahnutými a zvlněnými nohami, ukončené tzv. kozími nožkami. Působí křehce a nebyly příliš pohodlné. Později, v době strojní výroby byly nohy židlí soustružené, sloupkovité a působily masivněji.

4.2.2 Pohovky a divany

4.3 Stoly

4.4. Noční stolky

Noční stolky mívaly odkladnou plochu z mramoru a u některých byla nad touto odkládací deskou ještě nástavba, bohatě vyřezávaná a zdobená volutami a rokaji.

4.5. Postele

4.6. Hodiny

V oblasti hodinářství se země bývalé rakousko-uherské monarchie přizpůsobovaly evropskému technickému i slohovému vývoji. Metropole císařství Vídeň se stala hlavním centrem i v oblasti hodinářství pro významné řemeslníky domácího i cizího původu. V Rakousku, narozdíl od okolních zemí, nebyla výroba hodin zprůmyslněna i když se zde vyrobilo hlavně nástěnných hodin velké množství. Známou hodinářskou firmou byla např. vídeňská firma Lorenz Resch, jejíž dílna vyráběla vídeňské pendlovky a dále její následník firma Arthur Junghans ve Shrambergu. Další podobné dílny byly v Karlsteinu na Dyji. Co se týče výzdoby a tvaru hodinových schránek, začíná se po roce 1880 projevovat vliv klasicistních prvků, vycházejících z antiky a renezanace. Často jsou však vyráběny i hodiny v neobarokním a neorokokovém provedení. Jsou vyráběny hodiny rozličných velikostí a tvarů jako velmi nákladná díla, jejichž skříně mají podobu například antických chrámů, staveb

středověkých hradů, skříní a pouzder zdobené figurálními motivy apod. a to podle vzoru francouzských hodinářů té doby. Specialitou Rakouska – Uherska byly tzv. „houslovky“, což byly nástěnné hodiny, jejichž tvar čelní desky a někdy i skříní připomínal jak je z názvu patrné housle. Byly to hodiny většinou osmidenní, jedno, dvou i třízávažové. Skříně byly rozličných a velmi zajímavých tvarů a byly velmi bohatě řemeslnicky zdobeny různými motivy. Postupem času se délka skříní zkracovala a na výrobu kyvadel a skříní se začal používat levnější a dostupnější materiál. Ke konci 19. století bylo zhotoveno mnoho nástěnných i podlahových skříňových kyvadlových hodin se závažovým pohonem. Ačkoliv způsob výroby těchto hodin nevybočoval z manufakturní výroby, byly tyto hodiny překvapivě přesné a dostaly svůj specifický název „vídeňské regulátory“.

Část V

BYTOVÉ KOMPLETY A NÁBYTKOVÉ SOUPRAVY

Období mezi léty 1850 až 1900, označované v historii architektonické tvorby jako „historismus“, je zároveň i obdobím, kdy vznikaly tzv. bytové komplety neboli nábytkové soupravy. Manufaktury začaly vyrábět a dodávat komplety ložnic, salónů, panských pokojů, namísto jednotlivých nábytkových soliterů. První malé nábytkové soupravy dodávali výrobci již koncem první poloviny 19. století. Jednalo se hlavně o sedací komplety, t.j. sofa, křesla, několik židlí a stolek. To co přišlo později bylo ale kompletní zařízení celých místností. Přínosem pokojových kompletů byla tvarová jednotnost. Komplety, navrhované podle historických slohů obsahovaly historické výtvarné motivy, jako například řezby, intarzie, soustružené články, profily aj., které měly pokaždé jasně zvýrazněnou příbuznost a podobnost u všeho nábytku téhož slohu. Dalo se velmi dobře poznat co k jakému nábytku patří a co nikoli. Proto bylo i možné přesunovat jednotlivé kusy nábytku z jednoho kompletu do druhého. Kompletace měla charakter rozšířené nabídky. Dokázala poskytnout zákazníkům spoustu výhod, avšak příliš je nesvazovala, protože vždy zde byla možnost individuální volby. Zvýrazněná příbuznost a vzájemný vztah nábytku byl v podstatě ukončen až nástupem secese. Zdobné prvky u secese nebyly tak jednotné jako u historických slohů a pro týž účel se jednotlivé komplety lišily od sebe mnohem více, takže přesun nábytku z jedné soupravy do druhé už nebyl tak jednoduchý, zvláště pokud měla být zachována přísná stylová jednota kompletu. Způsob zařizování bytů v celých kompletech se stal ke konci 19. století poměrně rozšířenou normou a bytová kultura se stala oblíbeným tržním artiklem. Důležitým hlediskem pro zákazníky byla samozřejmě cena, a tak možnost nechat si objednat a vyrobit celou kompletní sestavu nábytku, třeba panský pokoj nebo ložnici, zůstala výsadou bohatších vrstev obyvatelstva. Tedy většinou šlechty, nastupující buržoazie a bohatého měšťanstva. Kromě této skupiny se však již také jednalo i o čím dál početnější vrstvu velmi dobře placených zaměstnanců, kteří se snažili žít způsobem svých vzorů – zaměstnavatelů a obdobně zařizovat svá obydlí. Již ve zprávě z jubilejní výstavy v Praze v roce 1891 je zaznamenáno: „Mezi jednotlivými kusy různého nábytku všeho druhu vystavena jsou i úplná zařízení jídelen, ložnic, salonů apod.“ a dále zpráva pokračuje: „..... jak již podotknuto, užívá se teď všech možných slohů, mezi nimiž renaissance nejspíše je způsobilá pro zařizování našich moderních příbytků.“ Tolik zápis z jubilejní výstavy, citováno z knihy J. Halabaly „Výroba nábytku,

tvorba a konstrukce, vydané SNTL 1975. Netýkalo se to však jen renesance. Bytové komplety byly i ve stylu neobaroka a neorokoka, avšak o něco později.

Hlavním kusem nábytku u bohatě vyřezávaných jídelen býval mohutný příborník, který svou velikostí vévodil celému prostoru. Před tímto kusem byl umístěn jídelní stůl, většinou roztahovací s odpovídajícím počtem židlí pro stolovníky. Dále zde byl přípravný stolek eventuálně bufet na dokončování jídel. Mohl zde být i skleník s vystaveným porcelánem a věcmi denní potřeby. Novým druhem nábytku převzatým z baroka byly otevřené etažery na stolní nádobí a zasklené knihovní skříně.

Ložnicový komplet většinou tvořily 2 postele a vedle nich byly po stranách umístěné noční stolky. Postele byly s rozkládacími postranicemi a bočnicemi. Noční stolky mívaly nástavbu. K této sestavě dále většinou patřily dvě párové skříně k ukládání oděvů, toaleta se zrcadlem nebo i zrcadlo zvlášť. Vše bylo opět velmi bohatě vyřezáváno neobarokními i nerokokovými motivy.

Část VI

NÁKUP A CENOVÁ HLADINA PRODÁVANÉHO NEOBAROKNÍHO A NEOROKOKOVÉHO NÁBYTKU Z OBDOBÍ HISTORISMU

Nábytek z období historizujících slohů ve stylu neobaroka a neorokoka z 2. poloviny 19. století je oproti svým „kolegům“ ze stejného období, tzn. nábytku ve stylu neogotiky a neorenesance na zřetelně vyšší cenové úrovni a zdá se, že je o něj stále živý zájem. Vždy pokud se na internetu v aukci objevil nějaký zajímavý kus nebo komplet, bylo na něj několik zájemců a ceny se šplhaly do poměrně slušných výšek. I v době probíhající ekonomické a finanční krize, která způsobila i pokles cen starožitností, se tento druh nábytku drží na relativně vysoké cenové hladině. Snad je to i tím, že tento nábytek oproti nábytku neogotickému nebo neorenesančnímu není zas až tak často nabízen do prodeje a je mezi lidmi i sběrateli oblíbený. Nábytku a bytovým doplňkům v historizujícím neobarokním či neorokokovém provedení se dnes často a s oblibou mezi sběrateli, starožitníky a obchodníky říká „vídeňské baroko“, v německy mluvících zemích „Wiener Barock“ nebo „Pfeifen Barock“. V současné době je možné starožitný nábytek zakoupit několika způsoby. První možností je zakoupení nábytku od přímého majitele a to buď přímo u něj nebo

prostřednictvím nějaké internetové nabídky. Další možnost je formou internetových aukcí, jako jsou například aukční portály AUKRO nebo eBay. Forma prodeje věcí po internetu a to nejen starožitností, nabyla poslední dobou velkého rozmachu a je čím dál více rozšiřována. Je příjemná pro kupce i pro zákazníky, nevýhodou však je neosobní styk obou obchodujících stran a nemožnost přímé osobní prohlídky prodávaného předmětu. Tyto nevýhody naopak odstraňuje koupě věcí u starožitníka nebo obchodníka s daným sortimentem, kdy je možné nabízené zboží přímo obhlédnout a dohodnout podmínky prodeje.

Cenová hladina prodávaného nábytku se odvíjí podle toho, zda jde o vyjimečný kus, zda má nějakou svoji vlastní historii, zda například patřil nějaké významné osobnosti, zda byl součástí nějakého významného kompletu nebo zda byl umístěn na nějakém zvlášť důležitém místě spjatém s historií. V neposlední řadě je samozřejmě důležitý stav nábytku, zda je určen k prodeji restaurovaný nebo jej teprve opravy čekají.

Přibližná nabídková cenová hladina některých druhů a vybraných kompletů prodávaného nábytku v roce 2011, zdroj internetové portály AUKRO a eBay:

Druh nábytku	Cena nábytku v Kč zdroj AUKRO	Cena nábytku v Euro zdroj eBay
Příborníky	30 až 80 tisíc	1300 až 2500
Párové skříně	10 až 25 tisíc	-
Skleníky	20 až 40 tisíc	600 až 1300
Pohovky	10 až 30 tisíc	700 až 1500
Stůl a 4 židle	20 až 30 tisíc	-
Ložnicové komplety	25 tisíc až 100 tisíc	-
Obývací komplety	60 tisíc až 150 tisíc	-

Část VII

PÉČE O STAROŽITNÝ NÁBYTEK, JEHO UMÍSTĚNÍ, ÚDRŽBA, A ČIŠTĚNÍ

7.1. Umístění starožitného nábytku z hlediska jeho ochrany před poškozením od vnějších vlivů

Starožitný nábytek je velmi citlivý na to, kam jej umístíme. Reaguje na vysoké teploty, vlhkost a sluneční záření. Musíme tedy vždy pečlivě zvážit, kam jej postavíme, aby nemohlo dojít k jeho poškození. Nejčastěji dochází vlivem výše zmíněných faktorů k poškození povrchu a barvy. Pokud je starožitný nábytek umístěn v domě, který je vytápěn ústředním topením, je nebezpečí, že toto prostředí má velmi nízkou vzdušnou vlhkost, což nábytku nesvědčí. Má sice výhodu v tom, že případná kolonie červotoče zahnízděna v nábytku vlivem stálejší teploty a vlhkosti většinou odumře do poměrně krátké doby, ale dochází k vysušení nábytku a někdy i k popraskání dýhy i desek. Proto je nevhodné nábytek umisťovat do blízkosti radiátorů. Pro umělé zvýšení vlhkosti vzduchu je možné používat odpařovače.

7.2. Údržba a ošetřování

7.2.1. Údržba a ošetřování dřevěných částí nábytku

1. Ošetření nábytku proti červotoči

Pokud zjistíme, že je starožitný nábytek napaden červotočem, je nejlépe jej ošetřit ještě před jeho umístěním na vybrané místo v domácím prostoru. Červotoč klade vajíčka do štěrbin a trhlin v nábytku. Larvy, které se vylíhnou, se zavrtávají do dřeva a dělají si chodbičky těsně pod povrchem dřeva, kde jsou nakladena i vajíčka. Když červotoč dospěje, vyhlodává si chodbičku ven a zůstávají po něm viditelné malé dirky. Doporučuje se prohlédnout na nábytku pečlivě všechny dirky, abychom zjistili stav napadení i aktivitu červotoče. Stopy jemného prachu kolem direk a světlejší čisté dirky oproti okolnímu dřevu jsou neklamným znamením o přítomnosti červotoče. V tom případě je nutný rychlý zásah

proti tomuto škudci, jemuž se již stalo obětí mnoho starých a vzácných kusů nábytku. Podle možnosti jen nejlépe odborně odstranit všechny vážně a neopravitelně poškozené části nábytku a nahradit je novými. Dále je nutné ošetřit zdravé dřevo impregnačním prostředkem nebo sprejem proti červotoči se speciálním aplikátorem. Je velmi dobré čas od času nábytek prohlédnout, zda jej nově nenapadl červotoč či jiní biologičtí škůdci nebo i plísň. Kontrolujeme hlavně části bez povrchové úpravy, zadní a spodní strany nábytku včetně částí, které přiléhají k obvodovým zdem.

2. *Čištění a odmašťování dřevěných částí*

Jestliže vlastníme nějaký kus starého nábytku a máme k němu vztah, určitě máme zájem na tom, aby byl v dobrém stavu a reprezentoval naši domácnost v tom nejlepším světle. Bohužel se po delší době na nábytku usazují vrstvy prachu a starých vosků, které způsobují výraznou ztrátu barvy i kresby dřeva na nábytku. Abychom uvedli náš nábytek opět do jeho původní krásy, bude nutné použít čisticí prostředky na odstranění těchto letitých vrstev a tak navrátit nábytku jeho bývalou krásu a vzhled. Pokud se však na nábytku objeví skvrny, které vzhled nábytku výrazně poškozuje, je důležité nejprve zjistit, zda jsou skvrny v polituře nebo je poškozeno samo dřevo. Podle toho potom zvolíme postup jejich vyčištění a odstranění. Je však velmi důležité správně odhadnout rozsah a náročnost čištění a následného ošetření nábytku a podle toho se rozhodnout, zda se do tohoto úkolu pustit vlastními silami nebo jej raději svěřit do rukou specializovaného odborníka. Běžnou údržbu provádíme tak, že zaprášené plochy nábytku pravidelně otíráme měkkým hadrem, nejlépe flanelovým, aby nemohlo dojít k poškození politury. Pokud dojde k polití nábytku nějakým nápojem, vylitou tekutinu okamžitě utíráme. U vody není nebezpečí tak velké jako u rozlitého alkoholu. Alkohol obsahuje líh a tudíž svoji povahou může zapůsobit jako rozpouštědlo a velmi snadno může narušit a poškodit zvláště šelakovou polituru, což je vlastně substance, kterou vylučuje hmyz, rozpuštěná v lihu. Proto pokud je to možné, vždy nábytek chráníme a používáme pod sklenice a láhve izolující podšálky, abychom zabránily jeho chemickému poškození.

Čištění starožitného nábytku chemickou cestou lze rozdělit zhruba do 6 oblastí:

a/ chemické čištění poškozeného lakovaného povrchu a neupravovaného přírodního povrchu

Nábytek umýváme čistým hadrem roztokem lihu a lněného oleje, zhruba v poměru 4:1. Pomocí tohoto roztoku odstraníme staré vosky a usazenou letitou špínu. Velmi zašlá a

špinavá místa můžeme mechanicky očistit jemnou drátěnkou, případně brusným papírem s velmi jemnou zrnitostí. Pracujeme velmi pomalu a s citem, abychom nepoškodili povrch. Na konec povrch za sucha setřeme hadrem a poté jej znovu omyjeme hadrem namáčeným v lihu. Jako konečnou operaci je podle potřeby možné provést místní nebo celkové namoření mořidlem v barvě dřeva a následně nové voskování pomocí tzv. francouzské politury / šelak/.

b/ chemické čištění nepoškozeného lakovaného a barveného nábytku

Odstraňování mastnoty a špíny z již voskovaného nebo jinak povrchově upraveného a barveného povrchu je nejlépe provádět pomocí čistého hadru a vlažné vody, případně teplé mýdlové vody. Musíme dávat pozor, abychom nábytek příliš nenamáčeli, abychom nábytek a zvláště spoje a dýhy nepoškodili. Pracujeme rychle. Konečnou operací je omytí hadrem s čistou vodou a pečlivé vytření povrchu nábytku do sucha.

c/ odstraňování tmavých skvrn

Při odstraňování tmavých skvrn, které jsou většinou způsobeny průnikem vody pod lakovanou nebo voskovanou vrstvu je velmi často nutné tuto povrchovou vrstvu odstranit a poškozené dřevo vybělit, případně opatrně jemným brusným papírem přebrousit. Pokud dojde k poškození povrchu rozlitém inkoustem, což bývá časté hlavně u psacích stolů, zkusíme použít pro jeho odstranění nejprve leštěnku na kov. Pokud je tato metoda neúčinná, zkusíme hadřík namočený v metylalkoholu a tímto čistíme místo se skvrnou. Pozor na šelak, protože metylalkohol šelak rozpouští. Pokud ani to nepomůže, bude nutné místně odstranit polituru a opět použít bělidlo nebo jemný brusný papír a postižené místo opatrně čistit. Po vyčištění musíme opět provést místní voskování nebo lakování, případně i namoření.

d/ odstraňování bílých skvrn a map

Pokud zůstane na povrchu nábytku delší dobu voda, vytvoří se na jeho povrchu bílé skvrny a mapy. Vlhké láhve, sklenice nebo hrnky i rozlité nápoje zanechají do druhého dne bílé skvrny. Plusem pro nás ale je, že tento typ poškození je pouze povrchový a tedy nepronikl do větší hloubky a poškodí většinou pouze vrchní vrstvu vosku – šelakového lesku. Možným řešením je použití speciální leštěnky navlhčené na hadr, leštěnku roztírat na poškozené ploše do té doby, dokud skvrna nezmizí. Jednou z Možností je i opětné natření šelakem.

e/ odstraňování zbytků parafínu

Při ukápnutí roztaveného parafínu ze zapálené svíčky na nábytek, musíme nejprve počkat, až parafín ztuhne. Potom jej škrabkou z umělé hmoty opatrně seškrábneme. Následuje omytí zbytku parafínu z povrchu a případné místní přeleštění nebo převoskování.

7.2.2. Čištění a konzervace mramoru

Mramor je velmi krásný materiál, který byl v historii lidstva velmi často používán a to hlavně ve stavebnictví a sochařství. Byl rovněž hojně využíván v nábytkářství a to i ve 2. polovině 19. století, kde společně se dřevem i ušlechtilými kovy a jinými vzácnými materiály vytvářel krásné kombinace. Mramor je krásný, ale vyžaduje pozornost a péči. Na starých mramorových stolových deskách, mramorových odkládacích plochách sekretářů, příborníků, bufetů, nočních stolků a jiných podobných typech nábytku se postupem času na mramoru vytváří vrstva prachu, mastnoty a zažrané špíny. Čásem dochází i k tzv. „oxidaci“ mramoru. Do určité míry je povrchová patina na mramorových částech nábytku příznivá, protože zvýrazňuje stáří, barvu i charakter kamene. V určité fázi je však potřebné tuto vrstvu odstranit. Je potřeba mramor vyčistit a zakonzervovat. Proto nejprve očistíme mramor například roztokem krystalické sody s vodou nebo i jiným speciálním roztokem na čištění přírodního kamene, kterým rozpustíme špínu a starou impregnaci a následně setřeme povrch mramoru hadrem. Postupujeme opatrně a s citem. Důležitá je i neutralizace očištěného povrchu od chemických roztoků. Proto povrch několikrát pečlivě otřeme hadrem namočeným v čisté vodě. Po vyčištění a zaschnutí mramoru nanese na jeho povrch jemnou vrstvu bezbarvého vosku a necháme jej zatvrdnout. Po zaschnutí a zatvrdnutí vosku plochu přeleštíme bavlněným hadrem do vysokého lesku.

7.2.3. Čištění a odmašťování kovových ozdob a prvků

Madla, úchytky, mřížky, panty, štítky, zámky, krytky a jiné kovové funkční a ozdobné prvky bývají na nábytku z období historismu většinou z mosazi. Mosaz zde bývá často pozlacená nebo lakovaná aby se zabránilo jejímu zmatnění. Čištění mosazi na nábytku je v podstatě závislé na představě každého z nás, protože je možné mosaz vyčistit do vysokého lesku nebo ji ponechat částečně nebo úplně patinovanou. Před samotným čištěním je nejlépe

například mosazné štítky na dřevěných dvířcích nábytku odmontovat, abychom nemohli dřevěné okolí poškodit čistícím roztokem. Pokud budeme z kovových částí odstraňovat pouze mastnotu a zažranou špínu, můžeme použít k odmaštění technický líh, technický benzín eventuelně jiné odmašťovadlo. V případě, že chceme odstranit starou patinu, způsobenou oxidy kovů, je možné použít velmi naředěný vodný roztok kyseliny orthofosforečné s inhibitory koroze nebo naopak slabý roztok krystalické sody s vodou. Následně čištěný předmět buď ponoříme do připraveného čistícího roztoku a necháme jej několik minut působit v závislosti na rozsahu znečištění, anebo jej otíráme hadříkem namočeným do těchto roztoků a čistíme přímo. Někdy je vhodné použít pro vyčištění různých záhybů a mezer měkký kartáček, který namáčíme do roztoku a jemně čistíme do požadovaného vzhledu. Po ukončení této operace je nutné povrch od chemických roztoků zneutralizovat a to nejlépe ponořením do čisté vody. Po celou dobu práce s chemickými roztoky dbáme na bezpečnost práce, používáme ochranné pomůcky a chráníme si hlavně oči a ruce. Kovové předměty vypadají po očištění často velmi dobře, ale pokud bychom je nezakonzervovaly, došlo by k jejich poměrně rychlé oxidaci a přišly by tak o svůj atraktivní vzhled. Proto se kovové předměty buď lakují speciálními impregnačními laky nebo se konzervují zvláštními oleji. Tím se dobře zabráni zoxidování a ztrátě kovového lesku.

7.2.4. Ošetřování a údržba kožených a textilních částí nábytku

Pokud byly textilní materiály a přírodní úsně používány v nábytkářském průmyslu 2. poloviny 19. století, šlo většinou o sedací nábytek nebo bytové doplňky. Textilem byly potahovány židle, křesla, divany, pohovky, taburetky. Využíval se u různých typů stínidel, závěsů, paravanů apod. Interiéry doby historismu postupně ovládl čalouník a dekoratér. V šlechtických sídlech i domácnostech bohatých měšťanů se hromadil textil.

Z vepřové a hovězí kůže i jejich náhrad byly zase někdy vyráběny například výplně židlí a sedáků. Lehce zašpiněný povrch textilního potahu, ubrusu nebo jiné látky je nejlépe nejprve zkusit omýt obyčejnou vlažnou vodou, případně roztokem vlažné vody a nějakého pracího prostředku určeného na mytí toho daného druhu textilu. Pokud je látka zašpiněna a zamaštěna nějakým matným zbytkem a omytí nelze provést způsobem výše uvedeným, je nutné použít prostředku na bázi rozpouštědla. Může to být například i líh nebo technický benzín. Povrch se několikrát dle nutnosti očistí čistým hadrem a poté se nechá vyschnout. Až

je povrch textilu zbaven mastnoty a je suchý, je možné provést dočištění pouze vodou nebo vlažnou vodou a pracím prostředkem do úplného vyčištění. Obdobně lze postupovat i při čištění kůží a jejich náhrad.

Obecně platí zásada, že při jakékoliv práci s chemickými přípravky a čisticími dodržujeme bezpečnost práce a zásady osobní hygieny

Část VIII

ZÁVĚR

Období h i s t o r i s m u je krátký časový úsek v historii lidstva, v němž se za relativně velmi krátkou dobu vystřídal a napodobovalo několik slohů, které zde v minulosti byly. Toto období zabralo přibližně celou druhou polovinu devatenáctého století a zasáhlo i do počátku století dvacátého. Významnou součástí této epochy byla i tvorba nábytku v duchu neobaroka a neorokoka o kterém se snažila pojednat tato práce. Byla zde snaha popsat období, ve kterém tato tvorba vznikala, jaké společenské a kulturní změny v habsburské monarchii jí provázely, jací návrháři a výrobci se na ni podíleli, jak byl nábytek vyráběn i jaké materiály se k jeho výrobě používaly. Současně zde byly předloženy některé ukázky dobového nábytku a nastínění jeho použití jednak jako samostatných kusů a zároveň i jeho užití v komplexu nábytkových souprav. Ke konci této práce byl pokus popsat hodnotu tohoto nábytku v současných prodejních aukcích a konečně krátký souhrn toho, jak o tento historický nábytek dbát a jak jej ošetřovat. Na úplný závěr byl v příloze s použitím knihy autora G. Himmelhebera: „Deutsche möbelvorlagen“ z roku 1988, proveden výběr návrhů neobarokního a neorokokového nábytku z období 2. poloviny 19. století.

Část IX

DOSTUPNÉ PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA

Odborná literatura:

1. F. Cimburek, J. Halák, K. Herain, Z. Wirth: Dějiny nábytkového umění II., ARGO Praha 1996

2. D. Karasová: Dějiny nábytkového umění IV., ARGO Praha 2001
3. S. Dlabal: Nábytkové umění, vybrané kapitoly z historie, GRADA Publisching, Praha 2000
4. J. Herout: Slabikář návštěvníků památek, Propagační tvorba Praha, Praha 1978
5. J. Herout: Staletí kolem nás, Orbis, Praha 1970
6. S. Ravík: Velká kniha o starožitnostech, Československý spisovatel s.r.o., 2010
7. S. Ravík: Starožitnosti, Nakladatelství Svoboda, 1994
8. J. Županič: Nová šlechta rakouského císařství, Agentura Pankrác s.r.o., Praha 2006
9. W. J. Cook a synové: Restaurování a opravy nábytku, Rebo produktions CZ spol. s.r.o., Čestlice – Dobřejovice 2005
10. A. Jackson, David Day: Starožitnosti, ošetřování a opravy, Nakladatelství Praha, Nakladatelství Slovart, 2005
11. J. Halabala: Výroba nábytku, tvorba a konstrukce SNTL Praha 1975
12. G. Himmelheber: Deutsche möbelvorlagen 1800 – 1900, Verlag C.H.Beck, München 1988
13. R. Haaff: Gründerzeit-möbel, hartholzmöbel-weichholzmöbel, R Kunst-Verlag-Haaf und der autor, 2005

Internetové stránky:

1. http://cgi.ebay.de/Monumentale-Original-Pfeifenbarock-Kredenz-ca-1880-/250813242866?pt=Mobilier_Interieur&hash=item3a65a25df2
2. http://cgi.ebay.de/TRAUMHAFTES-SOFA-WIENER-BAROCK-PFEIFENBAROCKORIGINAL/370491623999?pt=Mobilier_Interieur&hash=item5643058a3f
3. http://cgi.ebay.de/SEHR-SCHONES-PFEIFENBAROCK-BUFFET-WIENER-BAROCK-BUFFET-/370463147989?pt=Mobilier_Interieur&hash=item56415307d5
4. <http://tr.aukro.cz/dve-postele-videnske-baroko-i1514364958.html>

Část X

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

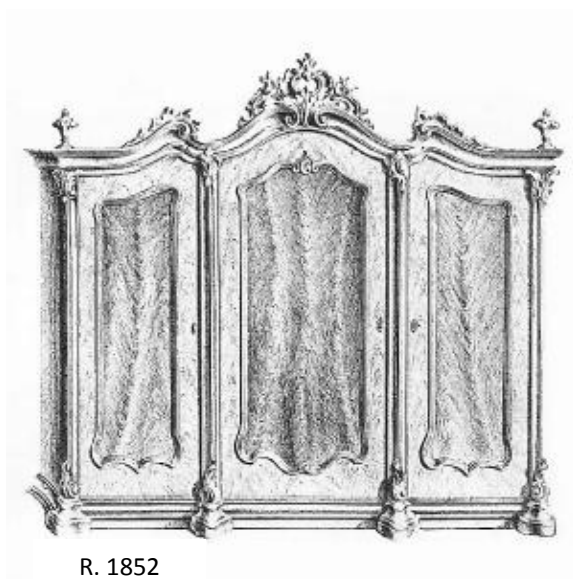
1. Výběr návrhů neobarokního a neorokokového nábytku z knihy G. Himmelhebera: Deutsche möbelvorlagen 1800 – 1900, Verlag C. H .Beck, München 1988 / stránky 1 - 20/

Část X.

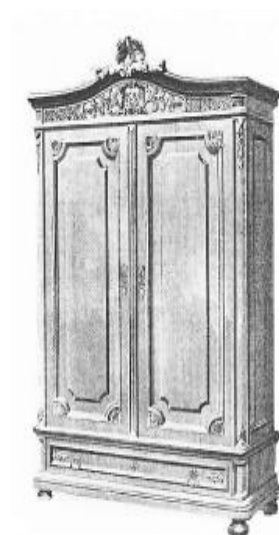
Obrázová příloha

Návrhy neobarokního a neorokokového nábytku z 2. poloviny 19.století

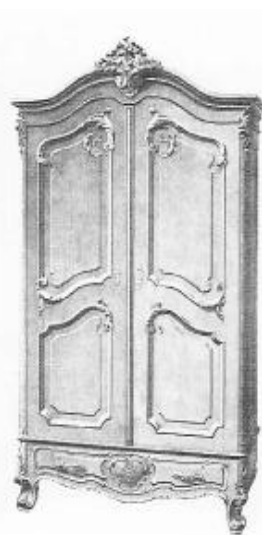
1. Skříně

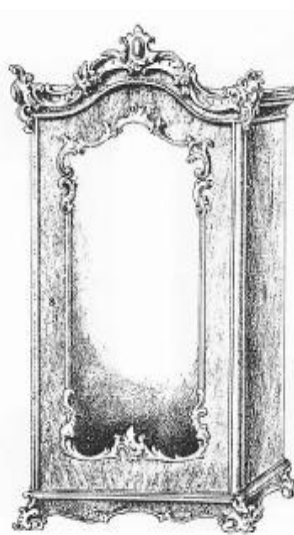
R. 1852

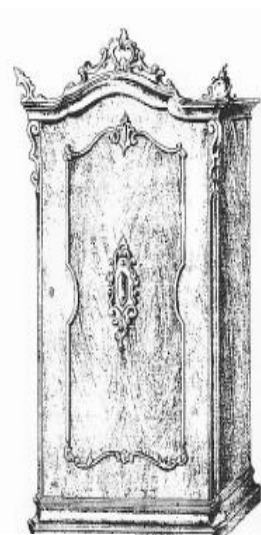
R. 1886

R. 1894

R. 1851

R. 1851

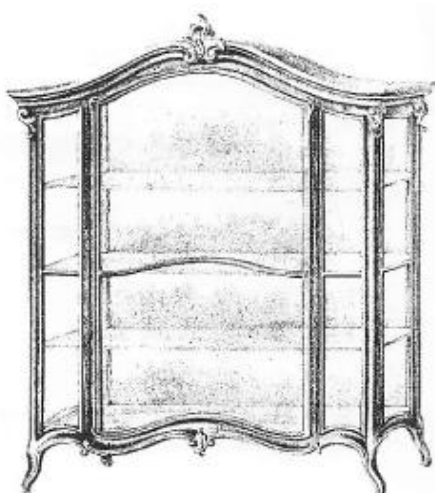

R. 1898

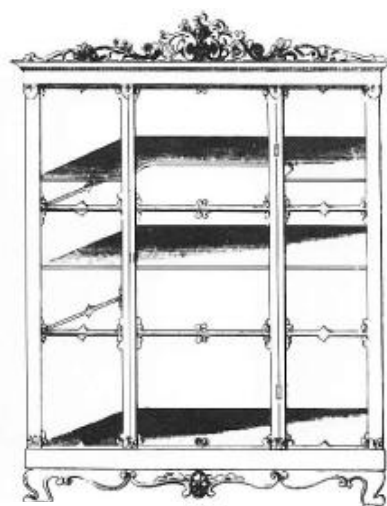

R. 1898

2. Skleníky a vitríny

R. 1851

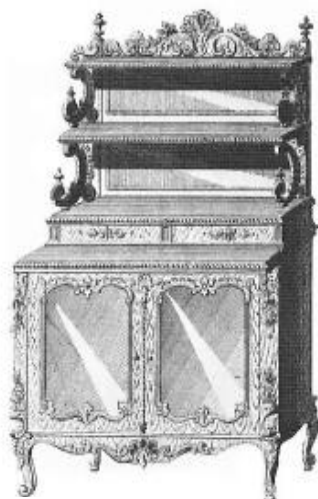

R. 1846

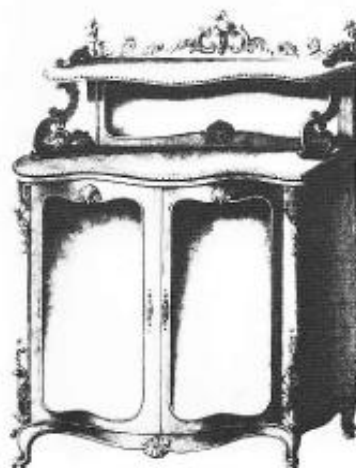

R. 1853

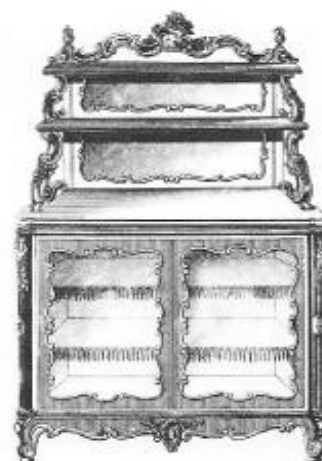
3. Přípravné a servírovací stoly

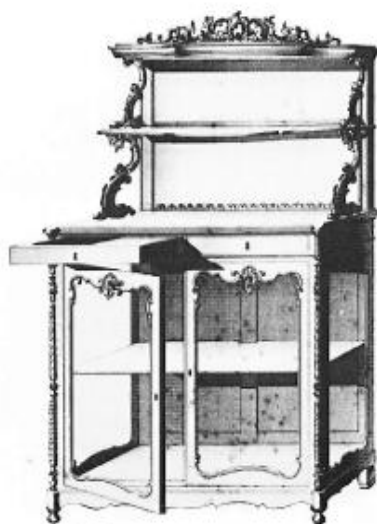
R. 1843

R. 1844

R. 1846

R. 1846

R. 1849

R. 1863

R. 1852

R. 1848

R. 1863

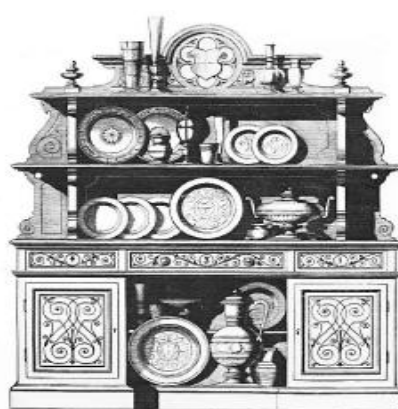
R. 1864

R. 1864

R. 1869

R. 1870

4. Sekretáře, šperkovnice a kabinety

R. 1874

R. 1890

R. 1886

R. 1893

R. 1896

R. 1896

R. 1898

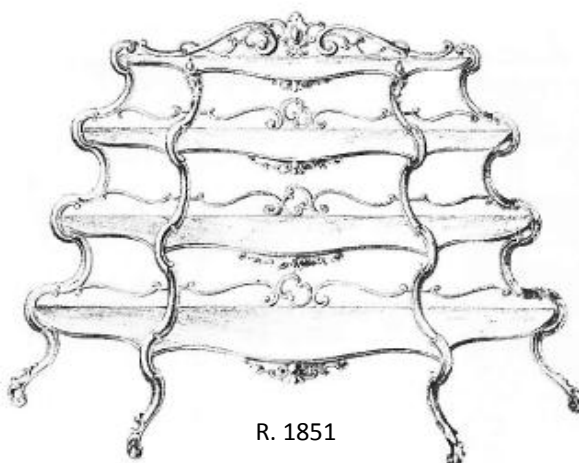

R. 1898

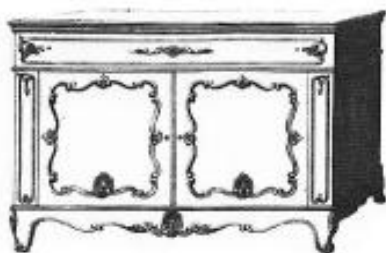
R. 1863

5. Etažér

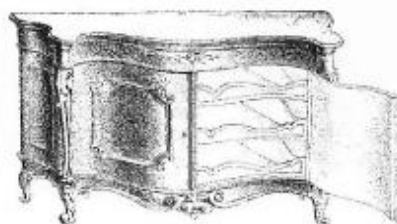

R. 1851

6. Komody

R. 1845

R. 1852

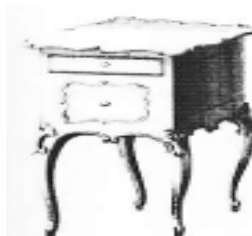

R. 1861

7. Noční stolky

R. 1898

R. 1846

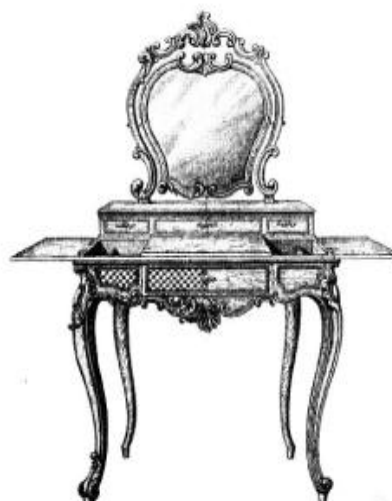

R. 1847

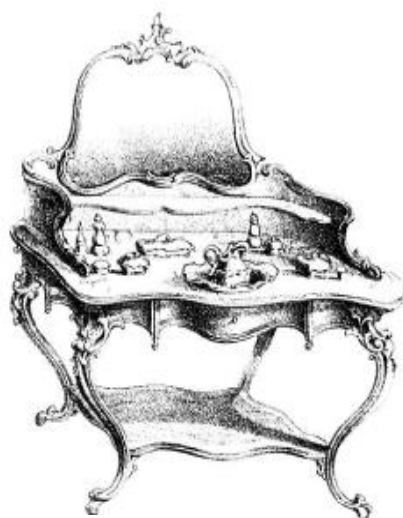
8. Toalety

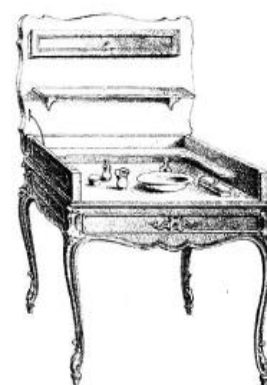
R. 1843

R. 1846

R. 1852

R. 1852

R. 1866

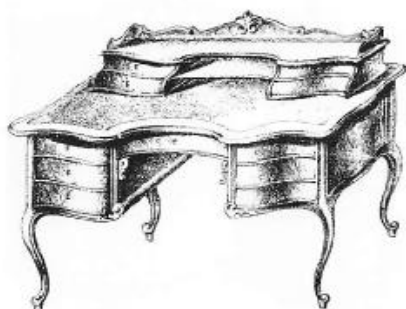
9. Psací stoly

R. 1855

R. 1885

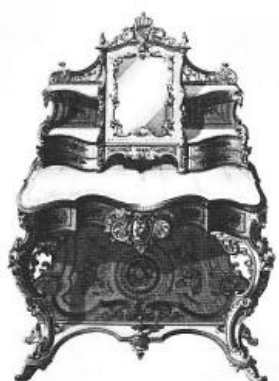
R. 1851

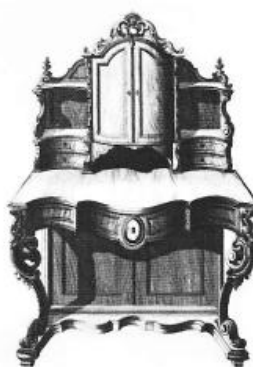
R. 1861

R. 1863

R. 1864

R. 1864

R. 1898

R. 1891

R. 1845

R. 1846

R. 1853

R. 1854

R. 1860

R. 1898

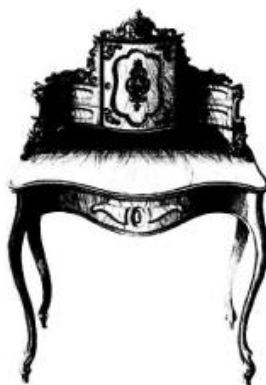
R. 1865

R. 1863

R. 1864

R. 1865

R. 1865

R. 1876

R. 1887

R. 1896

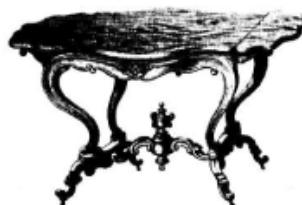

R. 1898

10. Pravoúhlé a tvarované stoly

R. 1861

R. 1844

R. 1853

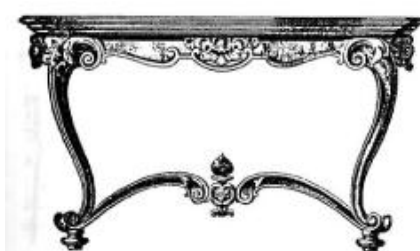
R. 1853

R. 1851

R. 1853

R. 1898

11. Kulaté stoly

R. 1854

R. 1863

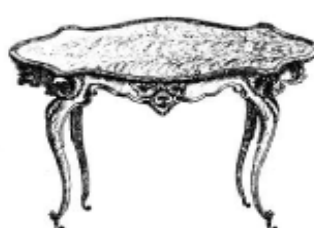
R. 1864

R. 1865

R. 1854

R. 1860

R. 1852

12. Konsolové stoly

R. 1844

R. 1853

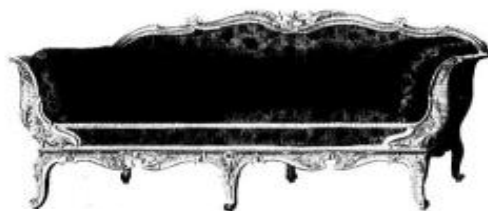

R. 1884

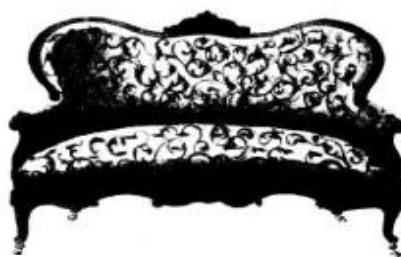

R. 1898

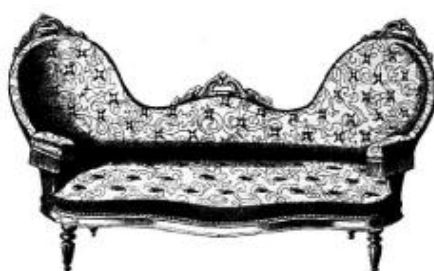
13. Sofa, pohovky a odpočívadla

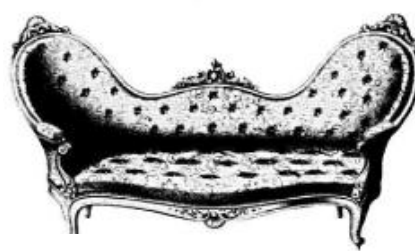
R. 1839

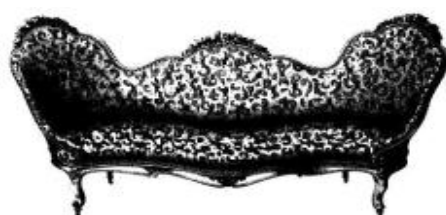
R. 1841

R. 1843

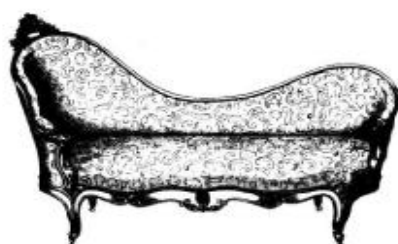
R. 1844

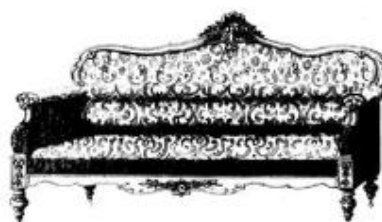
R. 1844

R. 1844

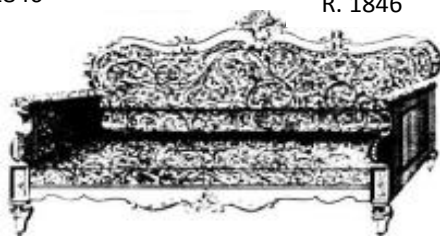
R. 1846

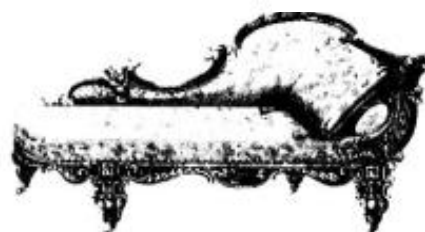
R. 1846

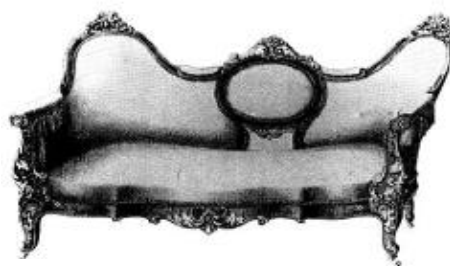
R. 1846

R. 1846

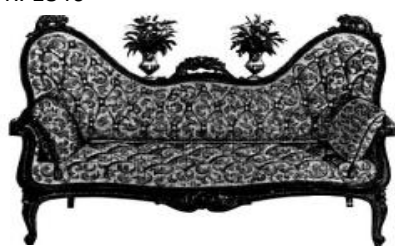
R. 1846

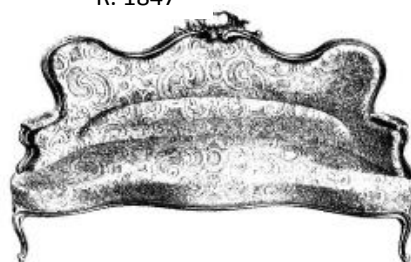
R. 1846

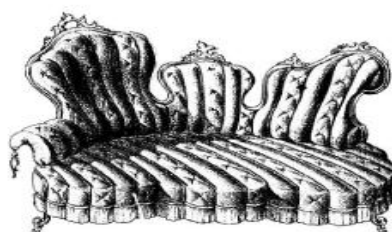
R. 1847

R. 1848

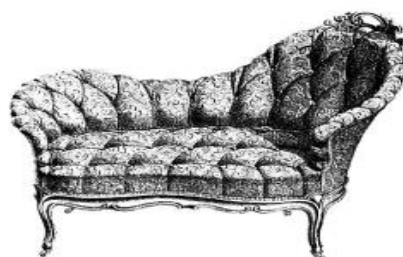
R. 1852

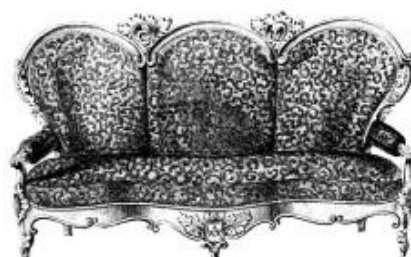
R. 1851

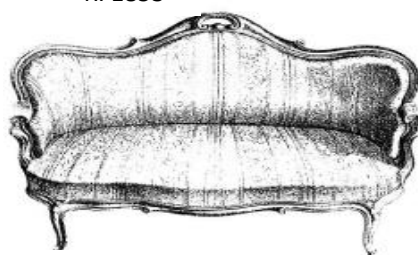
R. 1851

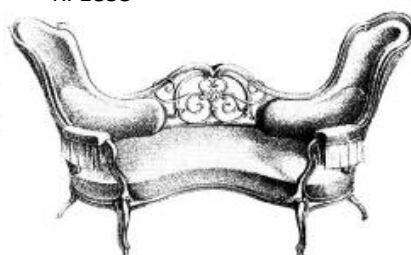
R. 1853

R. 1853

R. 1854

R. 1854

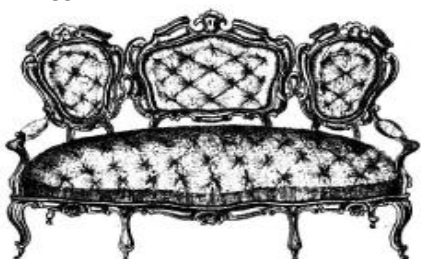
R. 1854

R. 1854

R. 1855

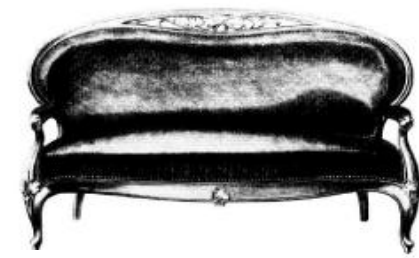
R. 1860

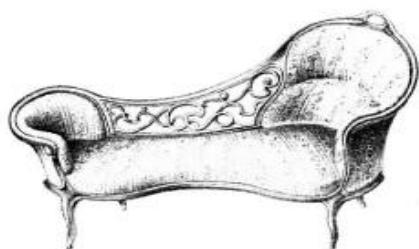
R. 1861

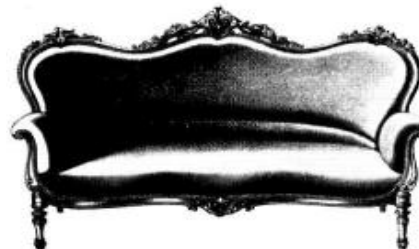
R. 1864

R. 1864

R. 1866

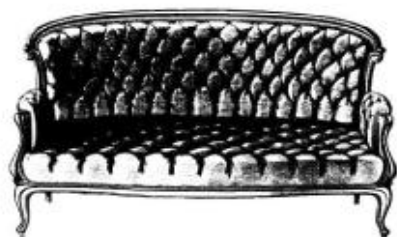
R. 1866

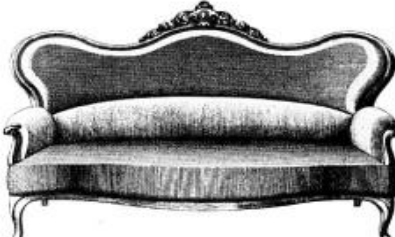
R. 1866

R. 1868

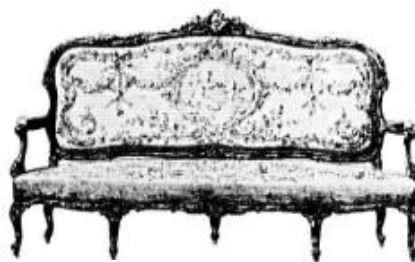
R. 1874

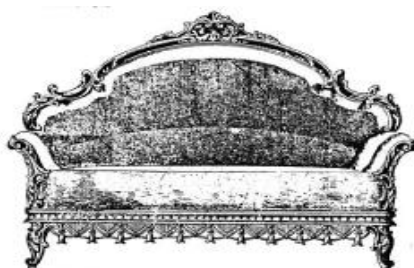
R. 1876

R. 1885

R. 1885

R. 1898

R. 1898

14. Křesla

R. 1841

R. 1885

R. 1841

R. 1843

R. 1843

R. 1844

R. 1844

R. 1844

R. 1846

R. 1846

R. 1847

R. 1848

R. 1852

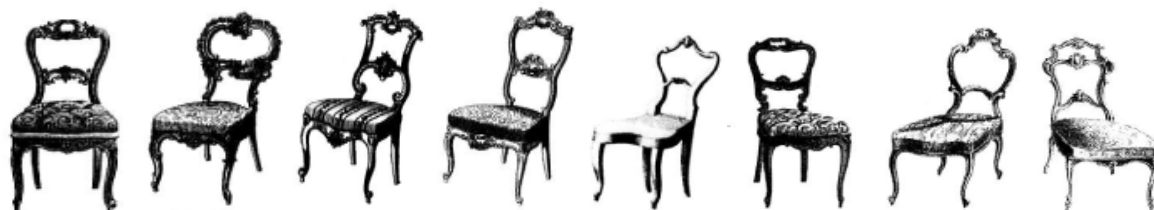

R. 1853

R. 1864

15. Židle

R. 1845 R. 1846 R. 1846 R. 1846 R. 1846 R. 1848 R. 1851 R. 1852

R. 1852 R. 1852 R. 1855 R. 1855 R. 1855 R. 1860 R. 1861 R. 1861

R. 1862 R. 1863 R. 1864 R. 1864 R. 1864 R. 1864 R. 1864 R. 1863

R. 1874 R. 1885 R. 1885 R. 1891

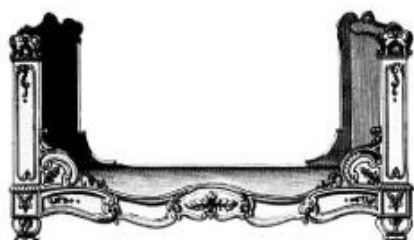

R. 1893 R. 1898 R. 1898

R. 1859 R. 1841 R. 1841 R. 1841 R. 1841 R. 1843 R. 1844 R. 1844

16. Postele

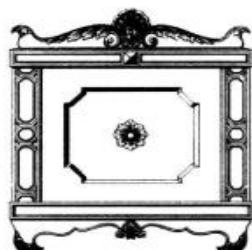
R. 1846

R. 1892

R. 1852

R. 1846

R. 1852

R. 1886

R. 1886